

se prepričati: ali so se vpravičeni pri nastavkih odškodnine povsod postavnih pravil deržali, ali niso kakšne druge, kakor katasterske in po postavi določene cene v podlago svojega prerajta vzeli, ali niso takih davšin za odškodovanje vzeli, ki imajo brez odškodovanja odpasti i. t. d. Če distriktna komisija pri tem preiskovanju kaj nepravičnega ali kakšno pomoto najde, ima dolžnost in oblast, take nastavke clo zbrisati ali pa po postavi popraviti. — Drugo opravilo distriktno komisije potem bo: de bo med vsako poprejšno gruntno in desetinsko gospósko in med vsakim njenim poprejšnjim podložnim to reč posamesno obravnala in poravnala, kjer se bo vsakterim posebej natanjko dokazalo, koliko mu je za njegove poprejšne dolžnosti odškodine plačati. Ko bo to delo obravnano, bo distriktna komisija odvezne pisma napravila in kar je še scer za dokončanje zemljišnega oprostjenja potreba. De bojo distriktno komisije svoje opravila brez pomote in brez zamude opravljal, jim je vikiš deželna komisija poduk zložila in natisniti dala, kteriga se imajo distriktno komisije pri svojih delih zvesto deržati. — Iz tega se vidi, de bo vsaka nar manjši stvarica pri teh komisijah po postavah določena in poravnana, in de bo tukaj vse zaslišano in razsojeno, kar bo gruntna gospóška ali podložni kmet komisií predložil (naprej prinesel)*).

Posebni važni predmet komisijnega posvetvanja so bile od c. kr. ministerstva notrajinih oprav predpoložene vprašanja zastran gozdnih in pašnih pravic in drugih med bivšimi gospóskami in njih podložniki obstoječih služnosti (Servitut), namreč kakó de bi se zamogle s povračilam odpraviti ali saj poravnati (regulirati). Ta reč ne zadene samo osebjune (privatne) pravice sedajnih vživačev služnosti in posestnikov obloženega zemljiša, ampak se mora zapopasti tudi v višjim obziru, namreč v obziru blagostanja cele dežele, ktero terja, de naj se kmetijstvo kar je mogoče povzdiguje, de naj se posebno gojzdje kakor velika potreba tudi za prihodnje dni prihranijo, de naj se tedaj vse to odstrani in zavarva, kar se temu nasproti ravná. V mnogih sejah se je v ti imenitni reči deželna komisija posvetvala in po načertu, kteriga je posebno sostavljen odbor poprej preskušovati in posvetovati imel, so se odgovori na ministerske vprašanja sklepali; pri tem posvetovanju so tudi posebno izvoljeni, v kmetijskih in zlasti v gozdnih rečeh izvedeni možje, zaslišani bili, vendar se pa sklepanja čez narejene predloge ti možje niso vdeležvali, torej so tudi v ti zadevi vpravičeni in dolžni samo po od njih izvoljenih komisijnih udih namestovani bili; opomniti se pa mora, de tudi od komisije storjeni sklepi ne veljajo že kakor postava, ampak le za občno posvetovanje, ktero je ministerstvo s posebnim obziram na razmere naše kronovine pridobiti želelo, poprej ko se v ti reči postava izdela.

Dalje se je posvetvala deželna komisija zastran odpravljenja ali poravnave pravice za ribštvo; zastran oprostivnega obravnanja pri takih zemljiših, ki v drugi soseskini kronovini ležé, če pa poprejšna gruntna gospóška sém sliši, ali pri takih, ki v krajski kronovini ležé, pa so ptuji grajsini podložne bile; vprašanje, ali naj bi se obravnanje zastran odškodovanja samo prostovoljnemu porazumlenju vpravičenih in dolžnih priustilo; vprašanje, kako in v kakšni meri naj se kupna pravica (Kaufrecht) za take grunte, ki so še mitenski; odškodva; vprašanje zastran desetiga denarja, kteriga ne bo kmet, ampak deržavna kasa odškodovala i. t. d. Čez vse te reči se je v mnogih sejah posvetvalo in sejni protokoli so s primernim nasvetam vis. ministerstvu predpoloženi bili.

*) Po ti postavni poti se nima pa le na Krajskim, temuč povsod ravnati.

Splošno razjasnjenje zastran davšin, ktere bi imele nehati brez odškodovanja.

(Konec.)

7) Vse natorne odrajtvila za drobne davke (Kleinrechte), ktere niso domaćiga pridelka, kakor: sol, pôper, denar za sol (Salzgeld), denar za vožnjo soli (Salzfuhrgeld) i. t. d. Take odrajtvila so več delj takó vpeljane bile, de so nekdaj podložni na tovorih take vunajne pridelke grajsinam donašali. Kader je pa po patentu zavoljo tlake tovoršina overžena bila, so se jeli unajni pridelki tirjati, ali za-nje plačilo jemati.

8. Patent zastran tlake 16. avgusta 1782 §. 1., 16. in 19. razloči, de so rektifikatorji prava podlaga za tlačanske opravila, takó de podložni, ki so pred tem patentom menj tlake opravliali, kakor jo patent za narvišji odméri, pri poprejšni meri ostanejo, — pri drugih pa je imenovani patent prava nepremakljiva mera za tlačanske opravila. Na dalje predpisé patent 13. septembra 1782 §. 1., de se od podložnih drugiza ne sme tirjati, kar je za nje po urbarjih, rektifikatorjih in po tlačanskim patentu v denarjih, v blagu in v delu odmerjeno. De se bo ložej lastnost tlake razsodila, damotukej mnoge tlačanske dela na znanje, ktere so do léta 1848 tu in tam v naši deželi podložni opravliali. Take dela so: „gnoj voziti, orati, pleti, žeti, červe pobirati, senó in otavo kosit, sušiti in domú voziti, prosó méti, deske in kôle za plot voziti, derva voziti, vodo voziti, terte narejati, présti, listje grabiti, obroče delati, štalo kidati, svinjak in korito narejati, repo voziti, maslo in sir s planine domú in živež na planino voziti, led v ledenico voziti, dervesa in veje za tičnice vkup nositi, derva plaviti, iz vode vleči in skladati, kepe po njivah tleči, sneg po njivah trošiti, ovce prati, ovce striči, led sekati, štrene prati, gnoj trositi, late narejati, germovje voziti, iz ene planine na drugo preseljevati, koštrune iz planine goniti, derva sekati in skladati, grabne trebiti, bajerje trebiti, kôle za plotove in pavše narejati, meje delati, skodlje narejati, tesarski les posekati, obeliti, obtesati in zložiti, apno podnevnu in ponoči žgati, kamnje lomiti in voziti, apno voziti, pri zidanju tlako delati, travnike graditi, ribški čoln vesljati, jez odoperati, kopune pitati, sneg ogrébat in proc voziti, mreže nositi, grad pométati, steze nadeljavati, pesek kopati, jame za stebre pri kozolcih kopati, mesnico delati, ribe v mrežo goniti, jez delati, sodnjiške poslopja obderžati, luže trebiti, prati, v posel hoditi (Bothengehen), izbe (cimre) dergniti ali ribati in pométati, zelnike narejati, zelje saditi, mlatiti, štrene viti, foktijske natorne odrajtvila voziti, planino ograjati, napajilno korito trebiti, v posel voziti (Bothenfuhren), njivo povleči, drevesa iz vertnice (Glashaus) vùn in noter nositi, prešiče na planino goniti, travnike trebiti, senó iz čolna skladati, ribe pri derstenju loviti, streho s slamo kriti, tovoriti, vino voziti, prapret kosit, koruzo pobirati in lušiti, feržik pobirati, desetino na polj vkup nositi, grojzdje tergati, vino tociti, kerclje na žago in deske voziti“ i. t. d.

Ako eno ali drugo téh raznih tlačanskih del ni po patentni tlaki opravljano bilo, bi imele nehati brez odškodovanja. Če je pa po patentni tlaki opravljano bilo, se ima odškodovati.

9. Ne štejejo se v urbarsko odškodovanje odrajtvila, ktere so z gozdnimi pravicami in s pravicami za pašo v kaki zavézi, zato, ker se bojo takrat poravnale, kader bojo zadevajoče postave vpeljane. Take odrajtvila so: borštni činz (Waldzins), denar za lés, za špelte in tramove (Holzfuder-, Spelten- u. Trambäume-Geld), gozdn denar (Behölzungszins), denar za foktijski lés (Vogtheyholzgeld), skodlje in kôli za plótove (Schindel- und Zaunstücke), preklije (Reifstan-

gen), kerclji (Sagriegel), tramovi, hrasti, deske, platiša, late itd.

Ambrož.

Odgovor na vprašanje v desetinskih in tlačanskih rečeh.

„Novice“ so prejele iz dežele vprašanje zavolj vejavnosti tako imenovanih rektifikatorij, — na to vprašanje dajo tóle postavno razjasnjenje sploh na znanje, ker po teh pravilih se morajo nekdanje gruntne gospóske in podložni kmetje ravnati:

V rektifikatorju so zapisane davšine, ktere so gruntne gospóske v denarji, v natori ali v delih prejemale; in za postavo sploh veljá: de, kar ni rektificiraniga, se tudi terjati ne sme. Kar pa take kmetije zade, ki so v rektifikatorju še za mitenske zaznamvane, se mora pa tudi na pozneje narejene kavfertne pisma in na druge sklenjene pogodbegledati, takó de, če bi se bila gruntna gospóška v téh pismih ali pogodbah kaj manj izgovorila, kakor je poprej rektificirano bilo, bi se tudi zdaj ne mogo poprejšnje odrajtvilo terjati; nasproti pa, če v téh pismih ali pogodbah kaj več stojí, kakor v rektifikatorju, to ravno takó za gruntno gospóško veljá, če le kaj taciga ne obseže, kar je po postavah prepovedano bilo, postavimo, kakšna tlaka po veči kakor v rabotnim patentu določeni meri. Zastran tlake veljá v rabotnim patentu določena méra, če v rektifikatorju ali v posebnih pogodbah ali kavfertnih pismih druge manjši mére določene ni. V rektifikatorju je pa večidel tlaka z besedami „po v deželi obstoječi navadi“ (landesgebräuchlichermassen) ali „kakor se grajsini poljubi“ (nach Willkür der Herrschaft) zaznamvana — in ker je iz te nedoločnosti v poprejšnjih časih veliko prepíra sledilo, se je z rabotnim patentom tem prepíram sploh oviral s tem, de se je postavna méra tlake po različnosti celiga, $\frac{2}{3} \cdot \frac{1}{2}$ i. t. d. grunta določila.

Od fabrik v Ljubljani in okoli Ljubljane.

V Ljubljanskim nemškim časopisu smo unidan z veseljem brali naznanilo, de je denarno oskerbništvo vprašalo: ali bi ne bilo Ljubljansko mesto pripravno za napravo tobačne fabrike. De je Ljubljana v resnici za fabrike pripravna, je gotovo, kar nam poterdi tudi skušnja pretečenih časov.

Pred več leti je bila v Selu pod Šen-Petram súknarska fabrika, kakor pravijo, nar starejši v Avstriji, ktera je okoli tavžent ljudi živila. Od te fabrike se imenuje Selo še dan današnji: „na fabriki“. Poslednji posestnik te súknarske fabrike je bil g. Deselbrunar. Rajnki gosp. Malič je iz fabrike bil napravil mlin, kteri je bil zavoljo dobriga izdelka sloveč; veliko se je žita v tem mlinu pomlelo in moka se je v Terst pošiljala. Ali tudi ta mlin je nehati mogel, zato kér se je jéz čez Ljubljanco poderl, de je voda hitrejši odtok dobila in de se je tako k osušenju Ljubljanskiga močirja pripomoglo. Ako ravno zdaj nobene fabrike v tem kraju ni, vendar le vas še zmiraj imé „fabrike“ ohrani.

V poslednjih časih so napravili v Ljubljani dvoje sladkornih fabrik (Zuckerfabriken), od katerih ena na Poljanah se tako dobro obnaša, de vsako leto okolj 80 tavžent centov sladkora naredi, druga v blatni vasi, ktera je bila v létu 1834 pogorela, se je spremnila v predivno fabriko (Spinnfabrick), ktera več ko 300 osébam kruh daje.

Pred malo leti so napravili v Vevčah v fari Device Marije v Polju papirno fabriko in prešo za ogre-

šično olje, kteri fabriki se takó dobro obnašate, de ste si ob kratkim slavno imé zadobile.

Nar mlajši obertnijska naprava blizu Ljubljane so fužine pri Šmarji blizu sv. Križa, v katerih se svinčena ruda koplje in svinc nareja. Tudi te fužine so se tako ukoristile, de že svinc topé v eni peči, ob kratkim se bo pa še druga peč odperla.

Vse te fabrike svoje izdelke takó doveršujejo, de vlastnikam dobre prihodke dajejo, zraven tega pa tudi veliko ljudi živijo in takó v blagostanje naše domovíne in posebno v prid Ljubljanskiga mesta pripomorejo. Gotovo bi se sedanja koristnost imenovanih fabrik in fužin ne bila oživila, ko bi ne bila Ljubljana po svoji legi za take naprave pripravna. Če so tedaj deržavljeni svoje obresti v takih obertnijskih napravah nešli, kolikor bolj se mora Ljubljansko mesto vradi in denarnemu oskerbništvu za vpeljanje fabrik pripravno zdeti, ker vlada marsiktere zaderžke lože odverne, kakor posamesni človek.

Ni nam scer znano, kdo de bo odgovor dal na vprašanje denarnemu oskerbništву zastran tabačne fabrike v Ljubljani, in tudi ne vémo, ali se ima novo poslopje za njo sozidati ali le kakšno pripravno v najém vzeti. Ko bi se hotlo kakšno poslopje v najém vzeti, je potrebno, de se ta namen očitno razglasí, in upanje imamo, de se bo dosti takih poslopij ponudilo; po tem se ne bo treba batiti, de bi zavoljo prevelikiga činža vlada obupala nam fabriko v Ljubljano dati, in de bi nam mila zvezda, ki nam hoče zasijati, spet berž v začetku omedlela.

Mi se tedaj prederznemo tiste pohištva očitno imenovati, ktere bi znale biti za tobačno fabriko pripravne, se vé de če bi jih njih poséstniki v ta namen prepustiti hotli; postavimo: g. Maličovo pohištvo na fabriki, pohištvo g. Baumgartnarja v Gradišu, grad g. Pagliarucita v Šiski, grad g. Terpinca na fužinah, grad pod Turnam, grad g. barona Codelli blizu Udmata, in hiši pod številkama 66 in 67 v Krakovim.

Prosimo tiste gospode, kteri bojo v ti zadevi kaj opraviti imeli, de naj iskreno priporočujejo Ljubljano — pozabljeno Ljubljano — de se ji novo upanje za zasluzik obudí, kteri se je velikim družinam v poslednjih dnevih silno pomajnšal. Zatorej bi bila ta fabrika posebno privošti Krakovskimu ali Ternovskemu predmestju v gori omenjenih pohištvih, zato kér ravno tukaj stanujejo tiste družine, ktere so se dozdaj od nakladanja živile, prihodnjič pa bojo ob ta zasluzek prisli, kadar bo železnica do Tersta dokončana. A — ž.

V slovenskih zadevah.

Gosp. V. Ricci dajè, kakor je znano, v Špitalu na zgornjim Koroškim nemški mesečni časopis na svitlo. Njegovo hvale vredno vodilo v narodskih rečeh je „vsakimu svoje“ dati; kakor rojen Nemec se potegovati za pravice nemškega naroda v Avstriji sploh in posamezno na Koroškim, zraven tega pa tudi pravice Slovencov ne žaliti, ampak jih očitno spoznati in braniti. To vodilo je na čelo svojega časnika postavil in v 5. zvezku se je v nekim sostavku iskreno tudi za pravice Slovencov potegnil. Na to je dobil silno borno pismo brez podpisa iz spodnjega Koroškega, ktero ga zmerja, de hoče izdajavec nemške reči postati, in de še clo zagovarja tiste dražive in nepokojnežje (Slovence), čez ktere se že celi svét togotí, in de njih zaverženo obnašanje še clo z vstavnimi pravicami in družimi čenčami opravičuje i. t. d. Na dalje mu žuga, če bo takó naprej ravnal, s zgubo naročnikov na njegov časnik, in se poslednjič od njega, namest „z Bogam“ s togotno besedo „Poboljšajte se!“ posloví.

Gosp. Ricci je dal celo pismo v poslednjem zvez-